

نقش معلم در تقویت هویت ایرانی اسلامی

مریم کاظمی^۱

چکیده:

هویت هر جامعه بازتابی از باورها، ارزش‌ها و فرهنگ آن است. هویت ایرانی و اسلامی هم‌چون دو عنصر به هم پیوسته هستند، این دو نه تنها ریشه در تمدن غنی اسلامی ایرانی دارد بلکه، در ساختار فرهنگی-اجتماعی و فردی افراد در جامعه تجلی پیدا می‌کند. در این میان، نظام تعلیم و تربیت نقش مهمی در تقویت این هویت ایفا می‌کند و معلم به عنوان رکن اساسی در نظام تعلیم و تربیت تأثیر بسزایی در شکل‌گیری و تحکیم هویت ایرانی-اسلامی دانش‌آموزان داشته باشد. هدف از این تحقیق تبیین نقش معلم در تقویت هویت اسلامی-ایرانی است. این تحقیق از نوع بنیادی بوده که به توصیف مطالب و داده‌ها به روش کتابخانه‌ای از طریق مراجعه به سایت‌ها و نرم‌افزارها و کتابخانه‌ها پرداخته است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد معلم علاوه بر انتقال علم و دانش به عنوان الگوی رفتاری در نهادینه سازی ارزش‌های دینی و ملی تأثیر بسزایی دارد. همچنین به بررسی تأثیر عواملی مانند خانواده، دوستان و همسالان، مدرسه و رسانه، در کنار شیوه‌های آموزشی معلمان پرداخته شد و در پایان به راهکارهای معلم برای تقویت هویت ایرانی اسلامی نظیر آموزش فرهنگ، تاریخ و ارزش‌های ایرانی-اسلامی، برگزاری مراسم ملی و دینی پرداخته که موجب افزایش آگاهی دانش‌آموزان نسبت به هویت خویش و تقویت آن می‌شود.

کلید واژه‌ها: هویت، معلم، تقویت هویت ایرانی-اسلامی، ملی

^۱. طلبه سطح دو، مدرسه حضرت زهرا سلام الله علیها خمینی شهر.

مقدمه

هویت هر جامعه نمایانگر باورها، ارزش‌ها و فرهنگ آن است و در طول تاریخ، ملت‌ها کوشیده‌اند هویت خود را حفظ کرده و آن را تقویت کنند. جامعه‌ای که افراد آن دچار بی‌هویتی نشده باشند می‌توانند کارآمد، مفید و تاثیرگذار باشند و به پیشرفت کشور کمک فراوانی کنند.

در این تحقیق، بعد از معرفی مفاهیم هویت و اهمیت آن به نقش معلم در تقویت هویت ایرانی-اسلامی پرداخته شده است. پیرامون این تحقیق کتب و مقالاتی نوشته شده است که هر کدام به صورت جداگانه به مبحث هویت و جایگاه آن و نقش آن در زندگی پرداخته است مانند: کتاب بازشناسی هویت ایرانی-اسلامی از علی شریعتی نویسنده معاصر ایرانی درباره باز شناسی هویت ملی مذهبی ایرانی که این کتاب از چهار بخش به همراه یک ضمیمه تشکیل شده است.

کتاب هویت ایرانی از دوران باستان تا پایان پهلوی نوشته احمد اشرف و ترجمه حمید احمدی است درباره این کتاب هویت ملی و قومی مانند دیگر پدیدارهای اجتماعی مقوله‌ای تاریخی است که در سیر حوادث و وقایع تاریخی پدیدار می‌شود.

کتاب هویت ایرانی اثر فخرالدین عظیمی که در آن دیدگاه‌های مدنی و نموده‌های ناسیونالیسم در ایران را مورد بررسی قرار می‌دهد.

همینطور مقاله راهکارهای تقویت هویت فردی و اجتماعی دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان نوشته ی رسول شریفی نجف آبادی که پرورش هویت فردی و اجتماعی دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان و بررسی عوامل تاثیرگذار آن پرداخته است.

مقاله ی تعیین ابعاد و مولفه های هویت حرفه ای معلم تراز جمهوری اسلامی ایران نوشته ی اسد حجازی که در این مقاله به شناسایی و تبیین هویت حرفه ای معلمان پرداخته است.

به نظر میرسد در خصوص معرفی معلم به عنوان نقش موثر در شکل گیری هویت ایرانی اسلامی دانش آموزان کمتر توجه شده است که در این مقاله به آن پرداخته میشود.

معلم در لغت : « معلم (م ع ل ل) به معنی تعلیم ، تعلیم دهنده « معلم به معنی : تعلیم‌دهنده

، آموزاننده و آموزگار آورده است .^۱»

معلم در اصطلاح : «در کاربردهای کنونی به کسی که در دبستان، دبیرستان یا آموزشگاه تدریس

می‌کند معلم می‌گویند»^۲

تقویت : « قوه دادن ء نیرو دادن ء توانایی دادن ء توانا کردن ء نیرومند ساختن .^۳»

هویت در لغت: « تشخیص. خودی به چیزی .^۴»

هویت در اصطلاح : « هویت یا کیستی به مجموعه نگرش‌ها ، ویژگی‌ها و روحیات فرد و آنچه

وی را از دیگران متمایز می‌کند ، گفته می‌شود .^۵» «آنچه که موجب شناسایی شخص باشد یعنی

آنچه باعث تمایز یک فرد از دیگری باشد .^۶»

ملی (ایرانی): « منسوب به ملت^۷»

هویت ملی : «احساس تعلق یک ملت به مجموعه ای از نمادها ، هنجارها ، ارزش‌ها ، عقاید و...

است که در سرزمین مشخص و طی نسل‌های متوالی پدید آمده اند . بنا بر این هویت ملی ریشه در

فرهنگ و تاریخ یک ملت دارد.^۸»

^۱. عمید « فرهنگ فارسی عمید » ، ص ۱۱۰۴

^۲. انوری، فرهنگ بزرگ سخن، ۷/۷۱۷۴

^۳. عمید، « فرهنگ فارسی عمید » ، ص ۴۱۲

^۴. حسینی دشتی، «معارف و معاریف دایره المعارف جامع اسلامی»، ج ۸ ، ص

^۵ سایت www.tabnak.ir

^۶. صادقی نایینی ، « تعریف هویت » ، ص ۴

^۷. حسینی دشتی ، معارف و معاریف دایره المعارف جامع اسلامی جلد ۷ ، ص ۵۳۳۸

^۸ سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی ، « مطالعات اجتماعی » ، ص ۱۲۸

هویت ایرانی-اسلامی:

« هویت ایرانی ، اسلامی مجموعه ای از نگرش های مثبت به عوامل و الگوهای هویت بخش و یکپارچه کننده در سطح کشور است که مولفه های گوناگونی چون ارزش های ملی ، دینی ، فرهنگی و اجتماعی دارد . هویت ایرانی اسلامی در مرتبه نخست لایه ای از هویت ملی ایرانی دارد که طی فرآیندی لایه ایدئولوژیکی فراملی اسلامی در آن کشیده شده است و به تدریج با هم امتزاج یافته اند به طوری که از یکدیگر تفکیک ناپذیر هستند . »^۱

شاخصه های هویت ایرانی اسلامی

هویت ایرانی-اسلامی ترکیبی از مؤلفه های فرهنگی، تاریخی، دینی و اجتماعی است که شخصیت فردی و جمعی ایرانیان را شکل می دهد.. برخی از مهم ترین شاخصه های این هویت عبارتند از:

۱) سرزمین و جغرافیا

از مهم ترین عوامل شکل دهنده هویت ملی ، سرزمین است . سرزمین ایران با موقعیت جغرافیایی خاص خود، تاریخی کهن و تمدنی غنی، نقش مهمی در شکل گیری هویت ملی و اسلامی ایرانیان داشته است برای مردمی که در یک سرزمین زندگی می کنند سرزمین یا وطن ارزشی متفاوت با سایر مکان ها دارد. و احساس خاصی را در آن ها به وجود می آورد به گونه ای که وظیفه خود می دانند از آن دفاع کنند..

۲) اعتقاد به دین اسلام و آموزه های دینی

دین از ارکان مهم هویت است . اسلام به عنوان دین رسمی ایرانیان، نقش کلیدی در شکل گیری هویت آنان دارد. باور به یکتاپرستی، ارزش های اخلاقی، سبک زندگی اسلامی و الگوگیری از تعالیم قرآن و اهل بیت (ع) از جمله مؤلفه های اصلی این بخش از هویت ایرانی-اسلامی است.

^۱. قیصری ، « گفتارهایی در نسبت روشنفکران ایرانی و هویت » ، ص ۴۸

۳) زبان و ادبیات فارسی

عنصر مهم دیگر در هویت ملی زبان و خط مشترک است که نقش ویژه‌ای در حفظ و انتقال فرهنگ و ارزش‌های ایرانی دارد زیرا میراث فرهنگی با آن آموخته می‌شود و انتقال می‌یابد.

۴) آداب و رسوم ملی و مذهبی

برگزاری مراسم ملی همچون نوروز و یلدا و همچنین مناسبت‌های مذهبی مانند محرم، رمضان و عید غدیر، موجب تقویت پیوندهای اجتماعی و فرهنگی مردم ایران شده و یکی از نشانه‌های بارز هویت ایرانی-اسلامی محسوب می‌شود.

۵) تاریخ کهن و میراث فرهنگی غنی

تاریخ و سرنوشت مشترک از دیگر عناصر مهم هویت ملی است. تمدن ریشه دار تاریخی ایران بیش از ۲۰۰۰ سال قدمت دارد. این تاریخ کهن، همراه با سنت‌ها، آداب و رسوم، ادبیات و هنر ایرانی، نقش بزرگی در شکل‌گیری هویت ملی و اسلامی مردم این سرزمین دارد.

اهمیت هویت ایرانی اسلامی

هویت ایرانی و اسلامی، به‌عنوان دو رکن اساسی فرهنگ و تمدن ایران، نقش بسیار مهمی در شکل‌دهی به ارزش‌ها، باورها و رفتارهای اجتماعی دارد. تأکید بر هویت ایرانی و اسلامی به‌عنوان یک عامل مقاوم در برابر تهاجم فرهنگی و از خود بیگانگی فرهنگی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این هویت که بر اساس ارزش‌ها و باورهای مشترک ملی و دینی بنا شده، به تقویت همبستگی اجتماعی کمک می‌کند. همچنین، حفظ این هویت در حوزه‌هایی مانند هنر، معماری و ادبیات تأثیر بسزایی دارد و سبب تولید آثار فراوانی شده است.

حفظ هویت به تقویت استقلال و حفظ شأن و منزلت ملی در برابر سلطه بیگانگان کمک می‌کند. از این رو، یکی از وظایف ما این است که همواره به هویت خود توجه داشته باشیم. چنانچه ملتی در حفظ هویت خود دچار غفلت شود، از پیشرفت و تعالی بازمی‌ماند.

۵) ایجاد فضایی برای تفکر و پژوهش

معلمان نقش مهمی در پرورش تفکر و خلاقیت دانش‌آموزان دارند. اگر فضایی ایجاد شود که دانش‌آموزان بتوانند درباره مسائل اجتماعی فکر کنند و آن‌ها را تحلیل کنند، درک عمیق‌تری از دنیای اطراف خود پیدا خواهند کرد. تحقیق و پژوهش، فرصتی برای آن‌هاست تا فراتر از کتاب‌های درسی بروند، منابع مختلف را بررسی کنند و اطلاعات جامع‌تری به دست آورند. در این مسیر، معلم می‌تواند راهنما باشد و به دانش‌آموزان کمک کند تا منابع معتبر را بشناسند و مهارت‌های پژوهشی خود را تقویت کنند.

۶) ارتباط موثر با خانواده

خانواده‌ها نقش اساسی در شکل‌گیری و تقویت هویت اسلامی-ایرانی دانش‌آموزان دارند، و معلمان می‌توانند با ارتباط موثر و سازنده با والدین، این فرآیند را تقویت کنند. برگزاری جلسات مشترک، کارگاه‌های آموزشی و مشاوره‌های خانوادگی، فرصت ارزشمندی را فراهم می‌کند تا والدین و معلمان در کنار یکدیگر برای پرورش هویت فرهنگی و دینی دانش‌آموزان تلاش کنند.

نتیجه گیری

معلمان، به عنوان یکی از اساسی ترین ارکان نظام تعلیم و تربیت، نقشی بی بدیل در تقویت و شکل دهی هویت ایرانی-اسلامی دانش آموزان ایفا می کنند. معلمان علاوه بر نقش آموزشی می توانند به عنوان الگوی رفتاری، ارزش های فرهنگی و دینی و ملی را دانش آموزان منتقل کنند.

یافته های این پژوهش نشان می دهد که معلمان از طریق ارتباط مؤثر با دانش آموزان، استفاده از روش های مناسب آموزشی، می توانند به شکل گیری هویت آنان کمک کنند. تأثیر معلم را نمیتوان فقط محدود به کلاس دانست بلکه در جامعه نیز نقشی اثرگذار دارد.

از جمله راهکارهای مؤثر برای تقویت هویت ایرانی-اسلامی دانش آموزان، عوامل مختلفی همچون خانواده، دوستان و همسالان، مدرسه و رسانه ها در شکل گیری هویت ایرانی-اسلامی دانش آموزان تأثیرگذارند، اما معلمان به دلیل ارتباط مستقیم و مستمر با دانش آموزان، نقش کلیدی تری در این فرآیند دارند. از این رو، برای تحقق این هدف، معلمان باید از شیوه های آموزشی مؤثر بهره گیرند؛ از جمله آموزش تاریخ، فرهنگ و ارزش های ایرانی-اسلامی، برگزاری مراسم ملی و مذهبی، تقویت تفکر و پژوهش در دانش آموزان، برگزاری اردوهای فرهنگی، و ایجاد تعامل سازنده با خانواده ها. این اقدامات می توانند حس تعلق ملی و دینی را در دانش آموزان تقویت کرده و آنان را نسبت به هویت خویش آگاه تر و متعهدتر سازند.

در نتیجه لازم است که نظام آموزشی کشور توجه ویژه ای به جایگاه معلمان در شکل دهی هویت دانش آموزان داشته باشد و با حمایت های آموزشی و فرهنگی، بستر لازم را برای ایفای نقش مؤثر آنها فراهم سازد.

فهرست منابع

✽قرآن

کتب عربی

۱) کلینی، محمد بن یعقوب، (الكافی). تهران - ایران: دار الکتب الإسلامیة. جلد ۱. ۱۳۶۳

کتب فارسی

۱ انوری، حسن، فرهنگ بزرگ سخن، تهران: انتشارات سخن، چاپ دوم، ۱۳۸۲ ه.ش
۲ بستان، حسین، خانواده در اسلام، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ ششم، ۱۳۹۸ ه.ش
۳ برادران حقیقی؛ مریم، زینلی زاده؛ سیمین، محسنی؛ طاهره، مبتنی بر منظومه فکری رهبران انقلاب اسلامی،

۴ حسینی دشتی، مصطفی، معارف و معاریف دایرةالمعارف جامع اسلامی، تهران: انتشارات سپید موی اندیشه، چاپ اول، ۱۳۹۳ ه.ش

۵ حسن، فرهنگ عمید، تهران: انتشارات امیرکبیر، چاپ ششم، ۱۳۷۴ ه.ش

۶ سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، مطالعات اجتماعی سال نهم

۷ قیصری، نورالله، گفتارهایی در نسبت روشنفکران ایرانی و هویت، تهران: تمدن ایرانی (وابسته به مؤسسه مطالعات ملی)، چاپ اول، ۱۳۸۶ ه.ش

۸ کامران، سیروس، آن چه معلم مشاور و مربی تربیتی باید بداند، خرداد ۱۳۸۰ ه.ش

۹ محمدباقر، حجتی، آداب تعلیم و تعلم در اسلام، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ ۳۱، ۱۳۸۷ ه.ش

۱۰ معین، محمد، فرهنگ فارسی، تهران: انتشارات امیرکبیر، چاپ ۱۵، ج ۱، سال ۱۳۷۹ ه.ش

سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، مطالعات اجتماعی پایه نهم دوره اول متوسطه،

تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب های درسی ایران، چاپ دهم، ۱۴۰۳ ه.ش

مجلات

مقالات

- (۱) بهمنش، رمضان، «اثر بخشی معلمان در تقویت هویت اسلامی دانش‌آموزان»، نهمین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های دینی و اسلامی، حقوق، علوم تربیتی و روانشناسی، تهران، ۱۴۰۱ ه.ش
- (۲) تاج‌بخش، غلامرضا، رضانی‌بروجردی، رضا، علیدادی، زهرا، «واکاوی عوامل جامعه‌شناختی مؤثر در شکل‌گیری هویت دینی دانش‌آموزان دختر»، سال هفتم، ۱۴۰۰ ه.ش
- (۳) عابدی، فاطمه، منادی، مرتضی، «دیدگاه دانش‌آموزان دبیرستانی پیرامون منابع تاثیرگذار بر هویت دینی‌شان» (مطالعه موردی شهرستان کرج)، نشریه مطالعات راهبردی ورزش و جوانان، ۱۳۹۴ ه.ش
- (۴) کریمیان، حسین و فضل‌الهی، سیف‌الله، «نقش عوامل اجتماعی در شکل‌گیری هویت با رویکرد اسلامی»، اولین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی ایران، تهران، ۱۳۹۳ ه.ش
- (۵) ظروفی، علی‌اکبر، صادقی‌نایینی، حسن، «تعریف هویت»، هشتمین کنفرانس ملی فناوری‌های نوین در مهندسی عمران، معماری و شهرسازی، ۱۴۰۱ ه.ش
- (۶) رستمیان، آفاق و صمدی، شقایق، «بررسی نقش معلمان بر شکل‌گیری و تقویت هویت ملی دانش‌آموزان مدارس»، اولین همایش ملی رویکردهای پژوهشی تحول‌آفرین در آموزش و پرورش، بندرعباس، ۱۴۰۲ ه.ش
- (۷) شریفی، رسول، «راهکار تقویت هویت فردی و اجتماعی دانشجویان معلمان دانشگاه فرهنگیان (۸) صفری‌شالی، رضا، و مولایی، عبد‌آتی، «تاثیر عوامل اجتماعی شدن بر هویت نوجوانان (همسالان، مدرسه و رسانه)»، فصلنامه خانواده و پژوهش، شماره ۷۲
- (۹) ناظمیان، صدیقه، مرودستی، عباس، «نقش همسالان در هویت و فرآیند هویت‌یابی کودکان از دیدگاه دانشجو معلمان»، ۱۳۹۷ ه.ش

سایت‌ها

www.tabnak.ir

<https://civilica.com>